

ALMA MATER

Газета Жіжинського державного університету імені Миколи Тоголя

№1 (0279)

Вересень 2020 року

Ціна договірна

Заснована
16 жовтня
1992 року

НА ЧАСІ

Жіжинський вищий школі – 200!

Інтерв'ю з ректором Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Олександром Самоїленком

- Шановний, Олександре Григоровичу! Перш за все дозвольте привітати Вас зі славним ювілеєм – 200-річчям з дня відкриття Ніжинської вищої школи. З якими почуттями Ви зустрічаєте цей славний ювілей?
- Щиро вдячний за привітання. Це дійсно визначна подія не лише для нашого університету, але й для усієї української освіти. Один із найстаріших і найбільш славетних університетів у вересні 2020 року відзначає поважний Ювілей, тому сердечно вітаю усіх викладачів, співробітників, студентів, випускників і ветеранів, усю велику родину гоголівського вишу з величним святом і зичу усім, для кого наша Alma mater – це сенс життя, це велика закоханість у людей, це незабутні спогади та зажиттєва відданість традиціям, міцного здоров'я та родинного щастя, творчої наснаги та професійних звершень, непохитного оптимізму та невичерпної енергії, віри у власні сили та відчуття дружнього плеча, особистого благополуччя та процвітання нашому Університету!
- Коли і як у Ваше особисте життя увійшов ушлявлений Гоголівський університет?
- Практично все моє життя пов'язане з нашим красенем-Університетом. Моє дитинство та юність пройшли тут, на його території та в Графському парку. Вже у ранньому дитинстві я закохався в цей чудовий заклад і цю любов зберігаю до наших днів, майже півстоліття. Я народився у квітні 1970 року, а тата, після закінчення аспірантури в Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка) у серпні 1970 року направили на роботу до Ніжинського державного Трудового Червоного Прапора педагогічного інституту ім. М.В. Гоголя. Ми переїхали до Ніжина та мешкали в гуртожитку на площі Франка. Потім отримали квартиру в університетському будинку, тому для мене і монументальний, неповторний Гоголівський корпус, і територія, і головне, люди, які тут працювали і продовжують працювати, рідні. Працювати в нашому Університеті була моя дитяча мрія, і я щасливий, що вона реалізувалася. Хоча, буду відвертим, я не мріяв стати ректором, а як тато, який є для мене незаперечним авторитетом і прикладом працьовитості, прагнув займатися викладацькою діяльністю.
- За 200-літню історію зі стін університету вийшло багато випускників, які прославили цей навчальний заклад. Кого б з найбільш достойних ви відзначили? Визначить першу п'ятірку «брендових вихованців».

Це вкрай складне та не дуже вдячне заняття – визначити з майже 70 тисяч випускників якусь незначну кількість «топових». Ми пишаємося своїми випускниками, любимо та пам'ятаємо їх, радіємо їх успіхам і здобуткам, тішимося, що наполеглива праця багатьох поколінь викладачів, що вкладали в них свої знання, сили та вміння, не пройшла марно. Звичайно, є випускники, які у багатьох на вустах, відомі далеко за межами України, але порівнювати творчість талановитих письменників і поетів із діяльністю не менш блискучих учених-академіків, художників, військових, юристів, журналістів, дипломатів, учителів, артистів не дуже етично. Тому назву лише Миколу Гоголя, ім'я якого вже вісімдесят років має честь носити наш Університет.

- Ви один із дослідників історії Ніжинської вищої школи. На Вашу думку, які традиції навчального закладу, започатковані у перші десятиліття його створення, дійшли до наших днів?
- Дуже важливо для будь-якої інституції – не лише зберігати кращі традиції, які формувалися впродовж десятиліть не одним поколінням попередників, але й примножувати їх. Серед устаєних традицій, які тривалий час зберігаються в Університеті, хотілося виокремити лише кілька – демократизм в управлінні та вільнодумство (свобода слова та думки); якісна підготовка здобувачів вищої освіти; українськість; літературні, мистецькі та театральні студії. Це те, що вирізняло Ніжинську вищу школу серед інших університетів і передавалося від покоління до покоління ніжинських викладачів і студентів, аж до сьогодні.
- Як особисто Ви визначите місце і роль Ніжинського університету у вітчизняній освіті та науці?
- Переоцінити місце нашого Університету в освітньому процесі, в розвитку науки і культури, і не лише України, неможливо. Наш славетний заклад підготував близько сімдесяти тисяч фахівців у різних галузях. Серед них – видатні письменники та поети Микола Гоголь, Леонід Глібов, Нестор Кукольник, Євген Гребінка, Віктор Забіла, Микола Гербель, лауреати Національної премії імені Тараса Шевченка в галузі літератури – Юрій Збанацький, Євген Гуцало, Леонід Горлач (Коваленко), вчені-академіки і члени-кореспонденти Юхим Карський, Микола Державін, Микола Петровський, Володимир Резанов, Ілля Кириченко, Петро Одарченко, художники Андрій Горонович, Аполлон Мокрицький, Яків де Бальмен, Народні артисти Петро Казьмін та Алла Кудлай, заслужені вчителі і працівники освіти, заслужені журналісти і т.д. Наші вихованці протягом двох століть обіймають провідні ролі у багатьох сферах життя, і не

лише регіону, України, але й зарубіжжя. Хотілося б зазначити, що в нашому Університеті здобували освіту не лише українці, але й представники інших народів, які у подальшому мали помітний вплив на розвиток національної освіти, науки та культури. Наш Університет став освітньою та науковою колыскою білорусам Францішеку Богушевичу та Юхиму Карському, грекам Костянтину Базілі та братам Ревеліоті, інгушам Чаху Ахрієву й Алтинбеку Базоркіну, естонцям Йоганнесу Аавіку та Миколі Гейндріхсену, литовцю Олександрю Гінтовту та латишу Петру Феддерсу, сотням казахських та узбецьких юнаків і дівчат, які й до нині використовують здобуті знання на благо рідних їм Казахстану й Узбекистану.

- *В університеті започаткована добра традиція: «Читаємо Гоголя разом». Скажіть, а який Ваш улюблений твір Гоголя і чому?*
- *Твори Миколи Гоголя читаю з дитинства, з великою насолодою, коли є час, перечитую і зараз. Його неповторний стиль і тонкий гумор, прихована іронія й яскраві психологічні портрети, що дозволяють краще розібратися в людях, і, звичайно, Мова – неповторна, колоритна, соковита. Все це заохує у творчість Миколи Васильовича. А щодо улюбленого твору, то, мабуть, не буду оригінальним. Із більш раннього – «Вечори...» («Сорочинський ярмарок», «Ніч перед Різдом»), «Ревізор», із зрілого – «Мертві душі». На жаль, те, що висміював Микола Гоголь у своїх творах майже два століття тому, у модифікованому вигляді залишається актуальним і на сьогодні.*
- *Університет має славні літературні і музичні традиції. На Вашу думку, чим це зумовлено? Які складові чинники цього? Чому саме Ніжин?*

*М. Москаленко
(випускник НДПІ 1982 року)*

Білий лебедю мій...

*Білий лебедю мій... Вже булані копитами дзвонить.
Я від тебе у вирії беру і науку, тепло.
Перед світлим обличчям твоїм похилилася крони
І дванадцять колон твоє мудре леліють чоло.*

*Котрий раз у думках поспішатиму знову і знову –
Чи скрипучий мороз, чи весни голубинь запашна –
В альма-матер свою на відверту і щирі розмову,
Де господарем стала вчорашня (ой, час!) дітлашня.*

*Є в природи закон непреложний і вічний, як пісня:
Лебедята повернуться, крила зміцнивши в путі.
І до тебе вернусь знов зустріти зорю благовісну
Над спокійним Остром, поклонитись твоїй щедроті.*

*Білий лебедю мій... Вже булані копитами дзвонить.
Я від тебе у вирії беру і науку, й тепло.
Перед світлим обличчям твоїм похилилася крони,
І дванадцять колон твоє мудре леліють чоло.*

- Дійсно, література, музичне та театральне мистецтво посіли чільне місце в нашому Університеті вже з перших років його існування. У XIX столітті виховання естетичних смаків у здобувачів освіти було звичним явищем, навіть обов'язковим елементом підготовки. Власне тоді й були закладені ці традиції, які більш або менш успішно підтримуються впродовж усього часу існування Ніжинської вищої школи. З історією нашого Університету пов'язали свою долю в якості вихованців, співробітників чи викладачів сотні талановитих прозаїків, поетів, драматургів, публіцистів, перекладачів, кожен із яких має позитивне ставлення критики, власну читацьку аудиторію. Важливу роль у цьому процесі відіграли літературні вечори у дореволюційний період і літературна студія, що діє протягом XX – початку XXI ст. Не можу не відзначити вагому роль керівників літстудії у підготовці молодих літераторів останніх десятиліть – Олександра Королевича (Лесь Гомін), Дмитра Наливайка, Павла Сердюка, Олександра Астаф'єва, Олександра Забарного, Олександра Гадзінського. Власне завдяки цим наставникам Україна отримала цілу плеяду талановитих українських письменників і поетів.

Не менш успішно розвиваються і мистецькі напрями. Підготовкою молоді в останні десятиліття займалися талановиті, блискучі педагоги-наставники: актриса театру, співачка, заслужена артистка України Марія Бровченко, хоровий диригент, Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, народний артист Віктор Іконник, Народні артисти України Микола Буравський та Микола Шумський, Заслужені діячі мистецтв, переможці численних конкурсів, засновники та керівники молодіжного хору «Світлич» Людмила Шумська та Людмила Костенко, співачка, засновник і керівник «Музичної вітальні» Алла Хоменко й ін. Існування факультетів фахового спрямування – філологічного (нині – Інститут філології, перекладу та журналістики) та музично-педагогічного (нині – Інститут мистецтв імені Олександра Ростовського) з потужним науково-педагогічним складом, творчий підхід і відданість улюбленій справі, талант і працелюбство, – це і є запорукою того, що наш університет і Ніжин у цілому протягом тривалого часу є одним із центрів літературного та мистецького життя в Україні.

- *Чи важко бути ректором вузу з такою історією та традиціями?*
- У наш час не просто обіймати будь-яку керівну посаду. Тривалі реформи, постійні зміни законодавства, складна соціально-економічна ситуація, пов'язана з війною та пандемією, гостра конкуренція за студента між закладами освіти, в тому числі, європейськими, вимагають від ректора швидкої реакції на виклики, визначення зрозумілих стратегічних цілей, реалізація яких може мати результат лише з часом, інколи не лінійних, а, можливо, й неординарних рішень, широкого бачення, яке виходить за межі виключно освітньої чи наукової сфери, пошуку успішних структурних видозмін для адаптації до нових умов і т.п. У наш час керівник має приймати рішення, які не лише вирішують проблеми сьогодення, а й закладають перспективу на майбутнє, тому повинен бути

далекоглядним, якщо хочете, мати певне пророцтво, щоб мінімізувати ризики, бути твердим у прийнятті рішень, ефективність яких невидима відразу. Але, щоб запобігти авантюризму або не менш небезпечному популізму, керівник, на мою думку, має бути наділений, як мінімум, трьома речами – адміністративним досвідом, управлінськими знання та інтуїцією. Це три обов'язкові елементи, які мають бути притаманні керівнику. Крім того, ректор має зберігати людяність і терпимість до критики. А щодо нашої славної історії та вікових традицій, то вони додають ще більшої відповідальності за долю Університету та колективу. Я гарно обізнаний із діяльністю усіх наших директорів і ректорів. Прикладом для мене служить академік Ф.С. Арват, якого я мав честь знати особисто, який неодноразово бував у нас вдома. Можливо, це сприйняття моїх дитячих та юнацьких років, але власне Федір Степанович поєднував ті якості, про які я говорив вище, плюс – незаперечний авторитет, як серед колег, так і серед керівництва, та веселу вдачу, блискуче почуття гумору.

- *Чого Ви очікуєте від ювілею?*
- Очікую теплих слів вдячності від випускників і студентів для колег, нагород від державної та місцевої влади для кращих викладачів і співробітників, яскравих виступів наших талановитих артистів. В цілому, справжнього свята, на яке заслуговує наш славетний заклад і наш чудовий колектив.
- *Сучасний студент... Чим він відрізняється від своїх попередників? Яке його майбутнє?*
- Сучасний студент... Я мабуть не наважуся намалювати соціально-психологічний портрет усього нашого студентства. Дуже багато різноманітних чинників, які впливають на їх мотивацію, шляхи досягнення результату. Студенти звичайно змінилися, але змінилося і все інше – світ навколо нас, сама країна, ціннісні орієнтири, та, власне, і сама освіта, її зміст і форми. Це абсолютно нормальне явище, коли кожне нове покоління студентської молоді відрізняється від попереднього. Студенти дійсно стали більш прагматичними, цілеспрямованими, практикоорієнтованими, вони прагнуть більше набутти навичок, ніж знань. У той же час, з різних причин, багато хто зі студентів вимушений працювати, заробляти собі на життя та навчання, тому й з'являються проблеми відвідування занять, вчасного складання різних форм звітності. Я вірю в наших студентів, вони дуже гарні, я щиро їх люблю, серед них багато дуже талановитих дітей, які досягнуть у житті вагомих результатів і успіхів, додадуть слави нашому славетному Університету. Єдине, про що мріється, щоб вони залишалися в Україні і розбудовували нашу державу, а не масово мігрували закордон.
- *Особисто Ви багато зусиль прикладаєте для розвитку інфраструктури вишу. Скажіть, чи важко це робити у сучасних фінансових умовах?*
- За чотири роки ситуація кардинально змінилася. З одного боку, Міністерство освіти і науки України почало надавати нам фінансову підтримку, якої не було майже десять років. З іншого боку, зі зміною системи фінансування все

більшої ролі відіграє діяльність кожного з нас. Університети мають виборювати право на фінансування своєю науковою, проектною діяльністю, здобуттям грантів, шляхом розширення платних послуг. Так, держава нам надала кошти для закупівлі обладнання двох нових лабораторій – хімічної та біологічної, для проектів термомодернізації корпусу і гуртожитків, для придбання оргтехніки і т.п. Але покращення фінансової ситуації, подальший розвиток інфраструктури, переобладнання кабінетів і лабораторій, в значній мірі, залежить від нас самих, від нашої активності та спроможності. Ми суттєво збільшили надходження до спеціального фонду нашого бюджету, але ще швидше зростають витрати на фонд заробітної плати і комунальні послуги. Я мав честь приймати Університет, коли мінімальна заробітна плата складала 1600 грн., а з 1 вересня цього року вона становить 5000 грн., а з 1 січня 2021 р. – 6000 грн., тобто зросла за 4 роки майже в 4 рази, а це – десятки мільйонів гривень. Тому й шукаємо різноманітні варіанти, як завантажити ідально, видавництва, гуртожитки, укладаємо угоди з іноземними представництвами про навчання іноземних студентів і т.п., щоб збільшити наші надходження. Я вдячний колегам за їх розуміння, за віру в те, що вони конкурентноспроможні у боротьбі за грантові і проектні кошти, які дійсно є суттєвою підтримкою в процесі модернізації матеріальної бази нашого закладу.

- *За чотири роки Вашого керівництва вищим відчутним вагомим поступом розвитку. Це підтверджує і загальнонаціональний рейтинг «ТОП-200». Скажіть, яким Ви бачите подальше майбутнє університету?*
- Ми дійсно зробили багато в напрямку покращення нашого місця в рейтингах, зміцнення нашого авторитету на ринку освітніх послуг, популяризації наших досягнень. Багатьма людьми проведено велику кропітку роботу. Проте, навіть 121 місце, яке ми посіли в цьому році в рейтингу «ТОП-200», це не те місце, на яке заслуговує наш Університет. Ми за своїм потенціалом спроможні закріпитися в 100 найкращих університетів України.
- А щодо нашого майбутнього, то воно повністю в наших руках. Так, ми маємо повагу та підтримку з боку владних структур і міжнародних інституцій, але якісно виконувати нашу роботу за нас ніхто не буде. Ми маємо швидко реагувати на ті зміни, які відбуваються в державі, в освіті, бути мобільними і сучасними, відкинути власні амбіції й індивідуальні інтереси, а працювати на спільну мету – зробити наш Університет ще кращим, ще більш привабливим і популярним. Я вірю в наш колектив, мудрість і працьовитість колег, у світлі перспективи нашого Університету.
- *Дякуємо Вам за інтерв'ю. Ще раз хочемо привітати усіх нас зі славним ювілеєм.*
- Дякую і Вам! Зі святом! Бажаю нам усім, щоб ще чимало ювілеїв було в долі нашого славетного Університету та кожного з нас!

Бесіду вели Олександр Забарний та Анна Лебедева.

Поліфункціональність музею при вищому навчальному закладі (на прикладі музейного комплексу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя)

Сьогодні в українському суспільстві гостро стоїть питання національної безпеки й моралі та історичної пам'яті. Гуманітарна сфера, складовою якої є музейний простір, є важливим і незамінним чинником формування загальнонаціональної ідентичності. Сучасна українська музейна галузь адекватно реагує на суспільні зміни та запити й виконує важливу місію не лише збереження та дослідження культурної спадщини, а й активної її популяризації.

Оновлення та переформатування української музейної сфери сьогодні пов'язане з активним залученням зарубіжного досвіду та розумінням важливості музейних установ у культурному просторі нашого суспільства. Сучасний музей – це інтерактивний осередок освіти, навчання та науки з новими формами та методами роботи, новими дослідженнями та соціокультурними акціями. Поряд із хрестоматійним визначенням музею як «науково-дослідного та культурно-освітнього закладу, що збирає, комплектує, вивчає та зберігає пам'ятки історії матеріальної і духовної культури», нам близьке розуміння музею як «багатофункціонального інституту соціальної пам'яті». Однією з функцій якого є соціокультурна, яка в реаліях сучасного суспільства з транскультурними зв'язками та новітніми технологіями набуває пріоритетного значення.

Музейний комплекс Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя – це декілька різнопрофільних музеїв: музей Миколи Гоголя, музей історії Ніжинської вищої школи, картинна галерея, музей «Homo sovieticus». Комплекс є важливою структурною одиницею вишу, яка забезпечує здійснення навчальних, освітніх, соціокультурних та виховних завдань навчального закладу. Окрім цього, музеї роблять значний внесок в економіку вишу через культурний туризм та надання туристичних послуг. Сьогодні музеї університету є популярною локацією туристичними маршрутами Чернігівщиною, й залучені до розвитку туристичного напрямку стратегії розвитку міста Ніжина.

Оскільки музейний простір є невід'ємною частиною вищого навчального закладу, то й основною функцією його є навчальна та науково-дослідницька. Реалізуються вони шляхом введення в навчальні плани екскурсій до музейного комплексу університету. Для студентів першого курсу всіх факультетів розроблено ознайомчі екскурсії до музею історії Ніжинської вищої школи, під час яких студенти знайомляться з історією одного з найстаріших навчальних закладів Лівобережної України, культурним, освітнім та науковим життям Ніжина XIX ст. – XX ст. Музеї забезпечують організацію та проведення музейно-архівної (історико-юридичний ф-т) та мовної практики (ННФілології, перекладу та журналістики, ф-т іноземних мов), екскурсійної практики (ф-т

природничо-географічних та точних наук). Музейний простір активно використовується для проведення семінарських та лекційних занять з культурології (картинна галерея), літературного краєзнавства, літературознавства та гоголезнавства (музей Миколи Гоголя), всесвітньої історії та історії України певних періодів, історії педагогіки (музей історії Ніжинської вищої школи, музей «Homo sovieticus»), залучається в роботу психологічного кабінету університету (арт-терапія). Провідний фахівець музейного комплексу бере участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, міжнародних літніх школах, співорганізатором яких є Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, тим самим вводячи архівний та експозиційний фонд в науковий простір. Музей є важливою ланкою в здійсненні профорієнтаційної роботи навчального закладу, оскільки в привабливій формі квестів, екскурсій, флешмобів демонструють майбутнім потенційним студентам (учні шкіл, ліцеїв, коледжів) ексклюзивну гуманітарну базу та культурний потенціал університету.

Як зазначають дослідники сучасної музейної сфери, «музеї – це не лише сховище артефактів, а й заклади, які можуть надавати широкий спектр послуг, організовувати цікаве дозвілля та втілювати в життя культурні та соціальні програми держави». Пріоритетною на сьогодні для музеїв стала соціокультурна функція, здійснюючи яку, музейні установи стають не лише учасниками, а й організаторами різних соціокультурних акцій, під час яких використовують новітні технології та віртуальний простір. Провідні світові музеї – це популярні локації з чітко організованим та цікавим форматом функціонування, куди пересічна людина приходить не лише за знаннями, а й частіше як до рекреаційної зони для самовідновлення та рефлексії. Піарниця музею Ханенків Ольга Носко, даючи інтерв'ю виданню «The Village Україна» зазначає, що музей – це модно, у тренді, актуально, цікаво й комфортно.

Розуміючи актуальність соціокультурної діяльності музейних установ, університетський комплекс не просто бере участь, а й скеровує та організовує різноманітні соціокультурні проекти. Серед них проведення екскурсій для гостей міста та вишу, організація та проведення арт-салонів, участь у підготовці та зйомках фільмів («7 чудес України. Міста та місечка»), участь та співорганізація загальноміських та загальноуніверситетських культурних заходів, постійна співпраця з Центром соціальної реабілітації дітей-інвалідів, волонтерськими організаціями міста та області. Новим досвідом стала участь в складі міської делегації в Міжнародному туристичному форумі (м. Київ, 2017 р.), де музейний комплекс презентував себе друкованою продукцією та відеопрезентацією. Одним

О. Гадзінський
(випускник НДПУ 1982 року)

Гоголівському вишу

Ми до неба щодня підіймаємось

Де застиг урочисто і строго

Врізаний в мармур напис:

«Здесь учился Гоголь».

І в гучних коридорах склепінчастих

В таємничих склепіннях цоколя.

Нам відлунюють кроки вічності –

Кроки Гоголя.

І у знань благородному голоді

Із Бобровиць і Конотопів

Підіймаємось до Гоголя

У метро твоїх коридорів.

Достославна моя літстудіє!

Осідлай крилатого огира!

Хай у серці твоїм вистукує

Серце Гоголя!

із результатів участі в форумі стало налагодження зв'язків із вітчизняними турфірмами, що займаються внутрішнім туризмом, який набирає все більшого попиту та актуальності. Ця практика має своє продовження: у жовтні 2019 р. музейний комплекс НДУ ім. Миколи Гоголя був учасником XX Міжнародної виставки в рамках Львівського міжнародного форуму індустрії туризму та гостинності «Lviv TOUREXPO». Також 23-28 лютого 2020 р. у рамках I Міжнародної наукової конференції «Польща та Україна в умовах радикальних соціальних змін. Діагностика та знаки питання» відбулося ознайомлення з зарубіжним досвідом у розвитку туристичної та музейної сфери. Директор музейного комплексу Г.С. Парубець мала можливість познайомитися з роботою туристично-інформаційних центрів та музейних установ Праги, Оломоуца, Брно, Кракова.

Ще однією знаковою соціокультурною подією є вихід альбому «Старі майстри», присвяченого подарованій О.Г. Кущельовим-Безбородько в 1845 році колекції картин, яка становить основу сучасної картинної галереї університету. На сьогодні альбом – єдине популярне видання, де містяться якісні репродукції полотен, докладна інформація щодо своєрідності музейного комплексу вишу, опис художніх шкіл, їх особливостей та представників. Презентація альбому стала соціокультурною акцією, що об'єднала музейників, художників, журналістів, студентів та викладачів, обласну, міську та університетську адміністрацію та людей, що цікавляться мистецтвом. У 2019 р. здійснився спільний проект Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя та Ніжинського краєзнавчого музею ім. І. Спаського. Друком вийшов альбом «Сергій Шишко і Ніжин», в якому вперше представлені колекції картин відомого художника Сергія Шишка з фондів краєзнавчого музею та картинної галереї університету також колекція полотен Валентини Шишко, мисткині, доньки художника. Презентація видання відбулася в картинній галереї НДУ імені Миколи Гоголя.

Відкриття нової музейної локації (музей «Номо sovieticus»), що відбулося завдяки підтримці адміністрації вишу в особі ректора Самойленка О.Г., реалізує, окрім інших, просвітницьку, пам'яткоохоронну та науково-фондову функції. 1 лютого 2018 року новий музейний простір відвідали перші екскурсанти. Передувала цьому кропітка робота із збирання, дослідження, аналізу та створення експозиції, що тривала п'ять років. Ініціаторами створення музею-лабораторії, присвяченого радянському повсякденню та побуту були: кафедра історії України (Страшко Є.М., Потапенко

М.В.), професор Самойленко Г.В., доцент ННІ філології, перекладу та журналістики Забарний О. В., начальник соціально-гуманітарного відділу Скороход В.І., директор музейного комплексу Парубець Г.С. Музей здійснює збереження, наукове вивчення та раціональне використання пам'яток історії, культури, техніки, побуту та інших музейних предметів, що ілюструють ХХ ст., його радянський варіант. Забезпечується систематичне вивчення архівних документів, їх копіювання та презентація в експозиції чи запасних фондах музею. Простір музею складається з 5 умовно поділених модулів: колекція живописних картин 50-80-х рр. минулого століття (худ. А. П. Шмиков); і реконструкція за допомогою предметів побуту та техніки просторів: селянської світлиці 20-40-х рр., кімнати інтелігента 50-60-х рр., кімнати гуртожитку 70-х рр., вітальні робітника 80-х рр. Музей задумався як певна експериментальна лабораторія, в якій студенти та викладачі зможуть не лише вивчати, зберігати артефакти, а й власноруч формувати тематичні експозиції, переформатовувати локації згідно наукових та навчальних завдань.

Отже, музейний комплекс університету є «багатофункціональним інститутом соціальної пам'яті, через посередництво якого реалізується потреба у відборі, зберіганні і репрезентації об'єктів, які усвідомлюються як цінності, що передаються із покоління до покоління». Розуміння цінності такої гуманітарної бази, її подальший розвиток та популяризація – пріоритетні для Ніжинського вишу.

Однак, слід зазначити, що історико-культурний потенціал музеїв університету не використовується на повну у зв'язку з низкою глобальних і локальних проблем музейної галузі. Це і недосконалість законодавчої бази, особливо це стосується музеїв, що знаходяться в структурі вищих начальних закладів, і недостатній рівень кадрового та інформаційного забезпечення, брак відповідного фінансування галузі та інформаційних та інтелектуальних технологій. Звідси локальні проблеми музейного комплексу університету – нестача коштів для ремонтно-реставраційних та консерваційних робіт (картинна галерея та музей історії Ніжинської вищої школи). У зв'язку з недостатнім рівнем кадрового забезпечення залишається актуальною проблема комп'ютеризації та автоматизації обліку музейних експонатів, оцифровування найбільш цінних пам'яток культури та мистецтва. Нагальною є проблема структуризації самого музейного комплексу, оскільки, окрім вищезгаданих 4 музеїв, в університеті функціонують музей Рідкісної книги, меморіальна музейна кімната Юрія Лисянського, зоомузей, мінералогічна колекція, музейні кімнати на факультетах, які мають різне підпорядкування й функціонують автономно від комплексу, що ускладнює роботу музейної галузі університету в цілому.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що в умовах кардинальних змін українського суспільства, необхідно забезпечити збереження історико-культурної спадщини «як важливого чинника формування цілісної культурно-національної ідентичності». Для цього стратегія і політика вищого начального закладу, в структурі якого є музейний комплекс, має бути направлена на модернізацію та вдосконалення роботи даної галузі, збереження кількості історико-культурних пам'яток та активне залучення різних джерел фінансування у сфері культури.

Анна Парубець, директор Музейного комплексу

Бібліотека Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: від витоків до ювілею

У вересні 2020 бібліотека Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя разом із університетом відзначає свій 200-літній ювілей. Ровесниця університету, книгозбірня пройшла не простий, але яскравий шлях свого становлення. На всіх етапах цього шляху, навіть у найважчі роки, вона залишалася відданою своїй Альма-матер, прихильною до її історичного призначення. Її по праву можна вважати однією з найдавніших в Україні діючих науково-освітніх книгозбірень, яку було започатковано 1820 року одночасно з відкриттям у Ніжині Гімназії вищих наук князя Безбородька на кошти канцлера Російської імперії Олександра Андрійовича Безбородька, зусиллями і натхненою працею його брата Іллі Андрійовича Безбородька, а згодом і їх племінника О.Г. Кушельова-Безбородька.

Вперше згадку про бібліотеку Гімназії знаходимо в "Записці", поданій І.А. Безбородьком на ім'я міністра народної освіти 20 серпня 1805 року, коли велася розробка загального плану спорудження будівлі. Потрібно було отримати негайну відповідь на багато питань, які хвилювали графа Безбородька, з-поміж яких, зокрема, і питання бібліотеки. «План для построения оно́го дома для Гимназии ви́шних наук на какое число учеников и учителей, библиотеки, также для услуги будет ли востребован от меня, или мне доставится, и в какую величину и какое расположение, буде положено будет сочинить план всему оному строению...». Тож від самого початку, як свідчить документ, передбачалася і наявність бібліотеки, як необхідного атрибуту навчального закладу, і як самостійної, важливої для освіти і науки установи. Про це безпосередньо вказувалося в статуті університетів 1804 р., де § 73 наголошував, що бібліотека засновується для «распространения наук и просвещения». Зауважимо, що при розробці майбутнього загального плану і штату Гімназії вищих наук князя Безбородька професором Харківського університету Афанасієм Стойковичем, також вказувалося, що для Ніжинської гімназії безперечно потрібна бібліотека. Отже, бібліотеці від самого початку відводилася важлива роль та значення в житті гімназії, від правильного росту і функціонування якої значною мірою залежала успішність викладацької та наукової діяльності персоналу.

Наріжний камінь у формування фонду бібліотеки був закладений першим почесним попечителем Гімназії графом Олександром Григоровичем Кушельовим-Безбородьком, нащадка родини Безбородьків, який приніс в «дар сему заведенню библиотеку, состоящую из

2 500 томов отборных изданий». Тож бібліотечний фонд став формуватися ще до офіційного відкриття Гімназії, адже він добре розумів, що без добре укомплектованої бібліотеки не вдасться забезпечити якісного навчання.

О. Г. Кушельову-Безбородьку перейшла у спадок і одна з найбагатших картинних галерей Петербурга та велика родова бібліотека, фундамент якої заклав один із найзаможніших вельмож свого часу канцлер уряду періоду російської імператриці Катерини II Олександр Андрійович Безбородько. Сучасники залишили свідчення про значущість бібліотеки графа О.А. Безбородька, ставлячи її в один ряд з такими відомими книжковими зібраннями, як бібліотеки Кочубея, Юсупова, Уварова, Воронцова. Тож це була добре підібрана колекція літератури з усіх галузей знань, необхідних для навчального процесу в Гімназії. Ядро книгозбірні складало унікальні європейські видання XVII–XVIII ст. з історії, філософії, богослов'я, мистецтв, юриспруденції, політики, дипломатії, логіки, фізико-математичних наук, природознавства. Перлиною зібрання були видання творів французьких енциклопедистів та просвітителів, багатотомні енциклопедії.

Наразі не відомо, коли бібліотека була перевезена до Ніжина, але достовірним є те, що в проханні О.Г. Кушельова-Безбородька від 14 червня 1818 року на ім'я государя з докладним описом всього зробленого з приводу заснування в Ніжині Гімназії вищих наук, серед іншого вказується і бібліотека покійного князя Безбородька. Саме граф, ймовірно, придбав для подарованої бібліотеки й одинадцять шаф з червоного

дерева різної величини, в яких і була розміщена подарована бібліотека. І наразі у Музеї рідкісної книги бібліотеки зберігаються унікальні видання з дарчими написами, які у свій час були подаровані Олександрові Андрійовичу та Іллі Андрійовичу Безбородькам.

Відкриття Гімназії стало значною подією для Ніжина, на той час значному економічному та торговельному центрі Лівобережної України. Ніжинська громада не залишилася байдужою до цієї знаменної події. Від жителів міста стали надходити у дарунок книги, багато – з дарчими написами. І зараз у фонді зберігаються ці раритети, завдяки яким навічно залишаться в історії імена ніжинських добродійців. Після смерті першого директора Гімназії Василя Кукольника (1821), його сім'я подарувала частину фамільної бібліотеки, яку презентував Платон Кукольник, викладач латинської мови. З 1820 по 1829 рік до бібліотеки Гімназії надійшло 3 668 томів, з яких

Василь Струтинський
(випускник 1973)

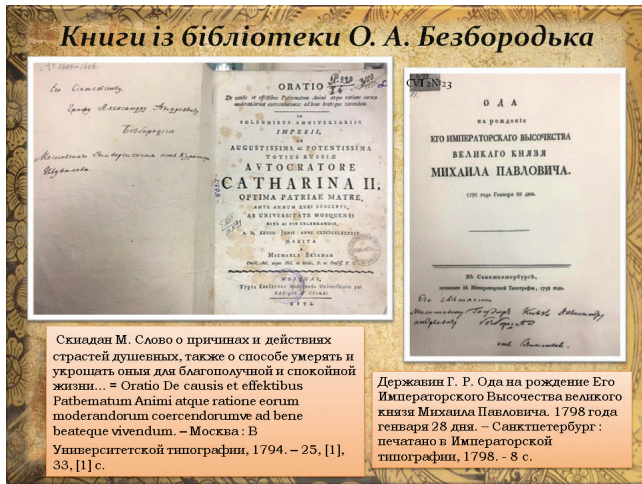
Глибинне

*Що не кажіть, а Ніжин примагнічує
Земним теплом, а, може, більш людським.
Йду над Остром і спогади відлічую.
Щеце вода.. Роки, мов з яблунь дим...*

*Магнітом пам'ять Ніжин примагнічує.
Сни таємничі снились тут мені.
Шоді не знав, не думав я, що інші є
За далиною, в іншій далині.*

*Шеплом любові Ніжин примагнічує.
І альма-матер кличе на поріг.
І серце знов, як в юності засвічує,
Нагадує, щоб світло те беріг.*

*Чуттям глибинним Ніжин примагнічує,
Дум горобині кетяги трима.
Десь ритми міста швидші, може, втрічі є,
Для серця ж ритму кращого нема.*

Книги із бібліотеки О. А. Безбородька

Складан М. Слово о причинах и действительных страстях душевных, также о способе умереть и укрощать оныя для благополучной и спокойной жизни... = Oratio De causis et effectibus Pathematium Animi atque ratione eorum moderandorum coelegendorum ad bene beatique vivendum. – Москва: В Университетской типографии, 1794. – 25, [1], 33, [1] с.

Державин Г. Р. Ода на рождение Его Императорского Высочества великого князя Михаила Павловича. 1798 года генваря 28 дня. – Санктпетербург: печатано в Императорской типографии, 1798. – 8 с.

Книги із бібліотеки І. А. Безбородька

Монограма на книгах І. А. Безбородька – "С. І. В.", яка, ймовірно, в перекладі розшифровувалася як "Граф Ілля Андрійович Безбородько" (де "С" - "comes", "come", що в перекладі з лат. і фр. - "граф").

передано від приватних осіб 3 507 томів, тоді як від уряду – всього 161 том. Але поповнення книжкового фонду відбувалося безсистемно, носило випадковий характер і залежало, в основному, від добровільних пожертвувань, що було важливим джерелом комплектування бібліотеки в перші роки її існування.

З-поміж великого кола дисциплін, які вивчали гімназисти, були мови і словесності, серед яких – російська, латинська, грецька, французька, німецька. Для їх досконалого засвоєння гімназисти читали, перекладали й аналізували на заняттях першоджерела. Наприклад, латинською мовою вивчали твори Горация, Вергілія, Лукреція, німецькою – Віланда, Гердера, Гете, Шиллера, французькою – Лагарпа, Корнеля, Расіна та ін. Тому в бібліотеці збирали видання різними мовами світу. Про це свідчить відомість від 23 вересня 1832 року за підписом директора Гімназії Д. Ясновського. У бібліотеці тоді нараховувалося 1 519 книг у 365 томах. З них російських книг разом з комплектами періодичних видань було 600 примірників в 2 213 томах, грецьких книг – 4 в 4 томах, латинських книг – 137 в 170 томах, французьких книг – 545 в 2 360 томах, італійських – 39 в 88 томах, німецьких – 157 в 469 томах, англійських книг – 3 в 3 томах, голландських – 2 в 2 томах, угорських – 3 в 3 томах, турецьких – 1 в 1 томі, молдавських – 1 в 1 томі, польських – 27 в 57 томах

Штатної посади бібліотекаря не існувало. Управління бібліотекою до 1835 року доручалося виключно професорам. За незначну надбавку до зарплати або зовсім без доплати на них покладалася велика відповідальність за збереження книг і організацію роботи бібліотеки. З 1820 до 1832 рр. бібліотекою завідували:

старший професор математичних і природничих наук К.В. Шапалінський (1821–1822), професор французької словесності І.Я. Ландражин (1822–1824), нагляд за вихованцями та викладач французької мови А.І. Аман (1825–1831), професор природничих наук М.Ф. Соловйов (1831–1833). Авторитетні вчені, які розуміли роль і значення бібліотеки в діяльності Гімназії, зробили свій внесок у становлення бібліотеки.

Після сумнозвісної справи про «вільнодумство», у 1832 році, Гімназію вищих наук було реформовано у Фізико-математичний ліцей. Першоосновою бібліотеки Ліцею були фонди гімназійної книгозбірні, які в подальшому становили вагоме наукове, історико-культурне надбання.

Сьогодні книгозбірня зберігає унікальний різноманітний майже мільйонний фонд документів із усіх галузей знань, будучи невід'ємною складовою університету. Реагуючи на суттєві переми в суспільстві та університеті, бібліотека не стоїть осторонь перетворень, створює нові напрямки діяльності, відшукує оптимальну систему обслуговування користувачів, стає культурним суспільним простором університету. Співробітники закладу бережуть і розвивають традиції попередників, тому що ювілей – це не тільки свято, але й привід, щоб озирнутися назад, зрозуміти і оцінити досвід попередників. Бібліотека завжди намагалася бути джерелом живої думки для викладачів і студентів, розкриваючи перед ними невечірній світ знань, адже летять тисячоліття, спливають епохи, та сталою залишається повага до мудрості людської, творіння рук та розуму – друкованого слова.

Галина Осіпова, завідувач відділу обслуговування і зберігання фондів бібліотеки

ALMA MATER
Засновник – колектив Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
***
Газета виходить українською мовою раз на місяць окрім липня і серпня. Обсяг 2 друк. аркуші.
Тираж 900 примірників.
Свідцтво про державну реєстрацію ЧГ 442-91ПР

РЕДАКЦІЙНА РАДА
Голова редакційної ради – Олександр Забарний
Редактор: Анна Лебедева
Члени ради: Григорій Самоїленко, Віталіна Скороход, Анна Парубець, Сергій Іванюк, Костянтин Дмитренко

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 16602, м. Ніжин Чернігівської обл., вул. Кропив'янського, 2, університет, новий корпус, кімната № 213, внутрішній телефон 10-39, email: almandu1982@gmail.com
Комп'ютерна верстка, набір та макетування: Анна Лебедева
Коректор: Анна Парубець
Віддруковано у Видавничтві НДУ імені М. Гоголя
Замовлення №110

* Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. * За точність викладення фактів відповідає автор.
* Редакції надано право редагувати й скорочувати матеріали. * При передрукуванні матеріалів обов'язково посилатися на газету "ALMA MATER"